

Prof.dr Boro Tramošljanin, naučni savjetnik Evropskog defendologij centra

Banja Luka

IDEOLOGIJA I NJENE KARAKTERISTIKE

Pojam ideologije je amorfan što će reći da se različito određuje. Naziv ideologija je kovanica konstituisana od dviju grčkih riječi, ideja koja znači misao i logos –nauka. Dakle, u doslovnom prevodu ideologija je nauka o idejama. Rodonačelnik naziva ideologija je francuski filozof Antoan Desti de Trasi. On je svoju filozofiju identifikovao sa ideologijom, a sebe prozvao ideologom.

Posebno inovativno značenje fenomena ideologije dovodi se u neposrednu vezu sa Napoleonom I. On je sve one intelektualce koji su imali nihilistički odnos prema njegovom totalitarnom režimu nazvao ideolozima. Po njegovom mišljenju oni se bave nekim apstraktnim idejama koje se ne mogu dovesti u kontekstualnu vezu sa društvenom realnošću. Otuda te ideje nemaju utilitarističku vrijednost i kao takve ništa ne znače i nikome ne trebaju.

Za klasike marksizma K. Marksa i F. Engelsa ideologija ima uže negativno značenje i šire pozitivno značenje. U prvom slučaju ideologija implicira iskrivljenu lažnu društvenu svijest, a u drugom ona se identifikuje sa društvenom nadgradnjom (religija, moral, kultura, umjetnost, književnost). Imajući u vidu primordijalnu činjenicu da je pozicija različitih klasa u kapitalističkom društvu dijametralno suprotna može se govoriti o progresivnoj i regresivnoj ideologiji. A glavni protagonista prve je proleterijat, a druge buržoazija.

Teodor Gajger u djelu Ideologija i istina čini distinkciju između ideoloških i naučnih iskaza. Diferencijacija između njih se temelji na principu da ideološki iskazi imaju subjektivnu konotaciju, a naučni objektivnu. Karl Manhajm, poznati njemački sociolog, pravi razliku između djelimičnog i totalnog pojma ideologije. U prvom značenju radi se o iskrivljenoj društvenoj svijesti koja se kreće u rasponu od svjesnih laži do samoobmane. A u drugom značenju ideologija inklinira osobenost i sklop cjelokupne strukture svijesti jednog doba odnosno jedne grupe, staleža i klasa u tom dobu. Što se tiče razlike između nauke i ideologije postoje tri primordijalne razlike.

1.Nauka ima objektivnu konotaciju s obzirom da polazi od činjenice na osnovu koje bi se potvrdile ili demantovale određene teorijske pretpostavke. Suprotno nauci ideologija polazi od pretpostavki, želja i namjera pri čemu su činjenice irelevantne.

2.Nauka realno pristupa svijetu koji objektivno egzistira, a ideologija se bavi projektovanjem novog svijeta sa gledišta interesa, želja i potreba određenih klasa i društvenih grupa.

3.Nauka se kritički postavlja prema svijetu insistirajući na njegovim temeljnim promjenama.Nasuprot nauci, ideologija zauzima apologetski odnos prema stvarnosti u nastojanju da se postojeći društveni poredak održi po svaku cijenu.Za ilustraciju možemo uzeti kapitalističko društvo.U njemu radnička klasa stremlji temeljnim promjenama na principima naučnog socijalizma kojeg su postavili Marks, Engels i Lenjin. Dijametralno suprotno stanovište susrećemo u buržoaskoj ideologiji.Ona ima apologetski odnos prema postojećem klasnom buržoaskom društvu.Ono se mora konzervirati i održati pod svaku cijenu. Proleterska revolucija se odbacuje kao patološka društvena pojava koju je u korjenu neophodno destruirati. Ako i nešto treba mijenjati to mogu biti samo reforme u smislu parcijalnih društvenih promjena koje ne bi dovodile u pitanje egzistenciju klasnog građanskog društva gdje privatna svojina i postojeći kapitalistički poredak ostaju neprikosnoveni.

Kada govorimo o karakteristikama ideologije u njih ubrajamo one za koje smatramo da su primordijalne :

- a) Ideologija implicira prividno znanje o stvarnosti koje je u koliziji sa objektivnom naučnom interpretacijom stvarnosti.
- b) Ideološko znanje ima fenomenološku konotaciju jer ostaje na nivou forme pri čemu se apstrahuje esencija u spoznaji dotične društvene pojave.
- c) Ideološko uvjerenje sadrži neistorijsko obilježje. Ilustracije radi ideolozi građanskog društva su smatrali da je ono idealno jer odgovara ljudskoj prirodi. Zato ga ne treba mijenjati nego smatrati vječnim. S pravom K.Marks potencira „da ako je nekada istorije bilo sada je nema“ jer je ostvaren adekvatan građanski poredak koji nema uzor u prošlosti.Što se tiče budućnosti ona pripada neoliberalnom kapitalizmu sa kojim se istorija završava što će kasnije F.Fukojama označiti da se tu radi o „kraju istorije“.
- d) Ideologija je sklona ekskluzivitetu.Ona svoje stavove nastoji uobličiti u sklop dogmi koje su neprikosnovene i ne mogu se preispitivati i osporavati.Ovu

karakterologiju ideologije verifikuju pojava cenzure, fizičkog uništenja protivnika i djelovanja inkvizicije.

- e) Ideološki stavovi su parcijalni. Ideologija svoje stavove izvodi na temelju proučavanja pojedinačnih strana dotične pojave. Zatim ih na arbitraran način uniformiše i smatra važećim za cijelinu pojava.